

УДК 378.14

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179476>

Юрій Баніт, аспірант кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ: ОСОБИСТІСНО- ДІЯЛЬНІСНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено теоретичні аспекти застосування особистісно-діяльнісного підходу в процесі професійного навчання для формування підприємницької компетентності у синергії з розвитком професійної креативності студентів – майбутніх економістів. Подано зміст, структуру і компоненти підприємницької компетентності майбутніх економістів. Обґрунтовано значення особистісно-діяльнісного підходу для соціально-економічної інтеграції та формування підприємницької компетентності студентів.

Проаналізовано зміст підприємницької креативності. Представлено можливості для формування підприємницької компетентності інтегрованого навчально-професійного проектування за двома напрямками: створення квазіпрофесійного продукту і тренування моделей підприємницької поведінки, професійно значимих якостей і навичок у процесі професійної підготовки студентів.

Ключові слова: підприємницька компетентність; особистісно-діяльнісний підхід; соціальна інтеграція; практико-орієнтоване навчання; креативність; інтегровані навчальні проекти.

Табл. 1. Рис. 1. Літ. 12.

Yuriy Banit, Postgraduate Student of the Pedagogy and Psychology Department
Kyiv Vadym Hetman National Economic University

FORMING ENTREPRENEURSHIP COMPETENCE IN THE PROCESS OF PRACTICAL ORIENTED TRAINING OF STUDENT: PERSONAL AND INDIVIDUAL'S ACTIVITY ASPECTS

In the article the theoretical aspects of application of personality-activity approach in the process of professional training for the formation of entrepreneurial competence in synergy with the development of professional creativity of the students – future economists are highlighted. The content and structure of entrepreneurial competence (entrepreneurial knowledge, entrepreneurial skills, entrepreneurial attitudes) are presented. The components of entrepreneurial competence of future economists are revealed: personal, organizational, commercial, innovative, communication.

The importance of personal-activity approach for social-economic integration and formation of entrepreneurial competence of students is substantiated. The content of the personal component of professional training in terms of expanding the student's activity and independence, forming of his professionally significant personality traits, readiness for action, performance and responsibility, the formation of professional subjectivity, self-determination and self-development are highlighted. The author emphasizes the possibilities of a personal approach aimed not only at revealing, disclosing and taking into account personality traits important for professional activity, but also for the transformation of the person himself, which takes place through the prism of hierarchical levels of cognition in the model of dynamic learning.

The essence of realization of activity component of vocational training for the purpose of ensuring self-expression and creation of preconditions for socio-economic integration of future specialists - economists is revealed.

The content of entrepreneurial creativity is analyzed. The possibilities for forming the entrepreneurial competence of integrated training and professional design in two directions are presented: creation of a quasi-professional product and training of models of entrepreneurial behavior, professionally significant qualities and skills in the process of professional training of students.

Keywords: entrepreneurial competence; personality-activity approach; social integration; practice-oriented training; creativity; integrated learning projects.

Актуальність (постановка проблеми). В сучасних умовах соціально-економічних трансформацій особливого значення набуває професійне навчання майбутніх фахівців, які мотивовані до отримання якісних знань, формування професійних компетентностей, необхідних для забезпечення високого рівня життя і зайнятості, сприяння соціальній

згуртованості для сталого розвитку суспільства. У зв'язку з цим актуальними стають підприємницькі, соціальні та громадянські компетентності, які є основою для здатності індивіда своєчасно адаптуватися до суспільних змін [12].

В цьому контексті, пошук і вивчення ефективних засобів формування та розвитку

підприємницьких якостей майбутнього фахівця визначено серед необхідних результатів сучасної вищої освіти й професійної підготовки. Важливо також, що студент у процесі фахового навчання стає активним суб'єктом змісту своєї навчально-продуктивної діяльності й моделювання власної професійно-підприємницької поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблема змісту й методів формування підприємницької компетентності в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця висвітлена з різних аспектів у багатьох дослідженнях: з позицій системно-діяльнісного підходу і застосування педагогічних технологій навчання підприємництву в ракурсі змісту, цілей і чинників підприємницької поведінки (М. Вебер, Дж. Аткинсон, Г. Дюркгейм, В. Зембарт, А. Кудінова, Т. Кулаковський, М. Пітерс, Дж. Ронен, Р. Хізрич); змісту і методів формування економічної та підприємницької компетентності у процесі навчання (Н. Баловсяк, А. Гейлик, Г. Ковальчук, Н. Побірченко, О. Сулаєва, Т. Фурман); розвитку креативності майбутніх фахівців (Г. Альтшуллер, Д. Богоявленська, А. Губенко, Д. Кохановська, С. Максименко, В. Моляко, С. Ребрик, В. Роменець). Актуальними для нашої роботи є публікації багатьох учених з питань структури і змісту ключових компетенцій для XXI століття (Н. Бібік, С. Вишняківська, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Л. Хоружа, А. Хуторський); застосування синергетичного та особистісно-діяльнісного підходів у фаховій підготовці (І. Бех, О. Бондаревська, Р. Ділтс, Т. Епстайн, І. Зімня, В. Ільїн, А. Маркова, Л. Стрижеус, М. Фенко); реалізації контекстного і практико-орієнтованого навчання (А. Вербицький, Ю. Стрельников, С. Тихолаз); діяльнісного підходу в педагогічній психології (Б. Ананьєв, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Леонт'єв, С. Рубінштейн, Н. Талізїна, В. Шадриков) тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується наукова праця. В сучасних умовах розвитку вітчизняної освіти можемо констатувати протиріччя між зростанням вимог до майбутнього фахівця – економіста у контексті його соціально-професійної реалізації для сталого розвитку економіки та недостатніми дослідженнями інтегрованого застосування індивідуального та діяльнісного підходів, що уможливають ефективність професійної підготовки у вищій бізнес-освіті.

Постановка завдання (формулювання цілей

статті). Метою статті є дослідження теоретичних засад особистісно-діяльнісного підходу для формування підприємницької компетентності у синергії з розвитком професійної креативності студентів – майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємницька компетентність – це система особистісних якостей, здібностей, моделей поведінки, необхідних для успішного вирішення бізнес-завдань та досягнення високих результатів у професійній та підприємницькій діяльності. Для забезпечення підприємницьких ініціатив у різних видах продуктивної професійно-економічної діяльності необхідні певні інтегровані якості особистості, які в системі складають підприємницькі риси майбутнього економіста. Успіх підприємницької діяльності пов'язаний із самоорганізованістю, діловими й особистісними властивостями фахівця, ефективністю управління власною справою [8].

У нормативних документах з розвитку компетентностей XXI століття подано конструкційні характеристики підприємницької компетентності, яка відноситься до здатності використовувати ідеї та можливості й перетворювати їх у цінності для інших, базується на творчому підході, критичному мисленні, вирішенні проблем, вимагає прояву ініціативи й наполегливості, здатності працювати спільно для планування й управління проектами, які мають культурну, соціальну чи фінансову цінність [12]. Базові характеристики, знання, навички і соціальні прояви, пов'язані з підприємницькою компетентністю, представлено у таблиці 1.

В структурі підприємницької компетентності як набору знань, умінь та особистісних якостей сучасні дослідники (М. Стрельников) виділяють такі компоненти: особистісний, організаторський, комерційний, інноваційний, комунікаційний [10]. До їх основних аспектів належать:

- В *особистісному компоненті* виражені: організаторські здібності, енергійність, самостійна діяльність, прагнення досягти мети, яскрава індивідуальність, надія на успіх, готовність ризикувати, почуття особистої відповідальності, наполегливість, гнучкість, енергійність, упевненість в собі, ініціативність, переконливість, комунікабельність, здатність до менеджменту, гнучкість і ситуативність мислення в будь-яких умовах.

- *Організаторський компонент* складають: здатність до здійснення господарської діяльності; планування, контроль, організація, володіння підприємством; використання будь-якої можливості для вигоди і розвитку; організація

Таблиця 1.

Основні характеристики підприємницької компетентності [12]

Підприємницькі знання	Підприємницькі навички	Підприємницькі ставлення
Знання різних контекстів і можливостей для перетворення ідей в дії в особистій, соціальній і професійній діяльності; розуміння способів виникнення ідей. Знання і розуміння підходів до планування й управління проектами, які включають процеси і ресурси. Розуміння економіки, соціальних та економічних можливостей і проблем, які виникають перед роботодавцем, організацією чи суспільством. Знання етичних принципів і проблем сталого розвитку. Усвідомлення своїх сильних і слабких сторін.	Навички, які базуються на творчості, що включає уяву, стратегічне мислення, рішення проблем, конструктивне і критичне відображення дійсності у творчих процесах та інноваціях. Це включає: здатність працювати індивідуально і в команді, мобілізувати ресурси (людей і матеріали), підтримувати активність; здатність приймати фінансові рішення щодо вартості й цінності; здатність ефективно вести переговори і спілкуватися, долати двозначність, невизначеність і ризик для прийняття рішень.	Ставлення, що характеризується проявами ініціативи, активності, проактивності, сміливості, далекоглядності, наполегливості в досягненні цілей. Це включає: бажання мотивувати інших, цінувати їх ідеї, виявляти співчуття і турботу про людей і світ, прийняття відповідальності за дотримання етичних підходів на протязі всього процесу.

соціально-економічних процесів для бізнесу; вміння організувати власний бізнес та здійснювати функції менеджменту; діяльність з координації та комбінування факторів виробництва; виявлення всіх можливостей для ведення справи.

- *Комерційний компонент* включає: орієнтацію на отримання прибутку; створення нової цінності для суспільства; отримання підприємницької винагороди та прибутку; реалізація товарів і послуг.

- *Інноваційний компонент* презентує фахівця як новатора, винахідника і дослідника, який здійснює пошук і вивчення нових можливостей, для створення нових ідей, товарів, послуг.

- *Комунікаційний компонент* включає спілкування з людьми та вміння комунікації з орієнтацію на громадську корисність і особисту вигоду.

Із вказаного вбачається, що основну частину кожного компонента складають якості, що мають особистісний зміст та виражаються в індивідуальній і колективній продуктивній діяльності для створення нової суспільної цінності. У зв'язку з тим постає актуальність упровадження практико-орієнтованого та особистісно-діяльничого навчання у процесі професійної підготовки та формування професійної особистості майбутнього фахівця. Практико-орієнтоване навчання передбачає надбання квазіпрофесійного досвіду діяльності з проектуванням навчально-професійного продукту – усе це створює підстави для забезпечення ефективності дидактичного процесу, розширення

активності й самостійності студента, формування його професійно-значимих особистісних якостей, готовності до дій, виконавства й відповідальності, становлення професійної суб'єктності, самовизначення і саморозвитку, що реалізується вживанням особистісно-діяльничого підходу [7].

В сучасних умовах мобільного соціально-орієнтованого суспільства традиційна знаннева парадигма професійної підготовки, що спрямована на засвоєння знань, умінь і навичок має обмежені ресурси для формування підприємницької компетентності. Як підкреслюється в рекомендаціях Ради ЄС про ключові компетенції для навчання протягом усього життя [12], в сучасній економіці знань для забезпечення прогресу та успіху необхідні нові особливі навички, такі як: вирішення проблем, критичне мислення, здатність до співпраці, творчий підхід, обчислювальне мислення, саморегуляція тощо. Вони є модерними інструментами, які, на основі вивченого матеріалу, уможливають генерування нових ідей, нових теорій, нових продуктів і нових знань. При цьому відбувається певна зміна дидактичних акцентів від традиційного “засвоєння” певного запасу знань до їх конструювання в процесі розвиваючого особистісно-орієнтованого навчання, що сприятиме здатності майбутнього фахівця застосовувати їх в соціальному контексті, виконувати професійні та соціальні ролі.

У зв'язку з цим доцільно висвітлити сучасні розуміння змісту особистісно-діяльничого підходу в професійній підготовці студентів. Традиційно

**ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ
ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ: ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ АСПЕКТ**

вважається, що особистісно-орієнтоване навчання передбачає врахування в педагогічному процесі особистісних характеристик його суб'єктів, насамперед, учнів/студентів (О. Бондаревська, І. Зімня) [2; 6]. Як зазначає С. Безбородих, особистісний підхід передбачає сприяння студенту в розкритті його можливостей, усвідомленні себе особистістю, у становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятних способів самовизначення, самореалізації та самоутвердження. Навчання орієнтується на особистість студента, його особливості, потреби й інтереси, відбувається зміщення акценту з домінування методів директивного навчання до творчої ініціативи, самоаналізу, самооцінки, самопізнання, самовираження [1, 19].

Особистісний підхід у професійній підготовці може бути реалізований лише в синергії з діяльнісним підходом засобами соціально-контекстного і практико-орієнтованого навчання. У процесі соціально-контекстного навчання розвиток особистості протікає у зв'язку із врахуванням тенденцій соціально-економічного середовища, міжособистісних стосунків, системи складників соціальної компетентності, що є основним чинником соціальної інтеграції суб'єкта. Інтеграцію визначають як впорядковану взаємодію між індивідами, соціальними групами і спільнотами, що базується на відносинах автономії/співзалежності між її учасниками (Е. Гідденс). Як зазначають Ю. Селіванова, Д. Зайцев, поняття "соціальна інтеграція" відображає всю сукупність різноманітних взаємодій людини та соціокультурного середовища, що присутня в цільових установках окремих індивідів, соціальних груп і спільнот в будь-якій соціальній системі на базі спільних для її учасників цінностей і норм. Це зумовлено значимістю об'єднання, консолідації людей для оптимального досягнення особистих і суспільних

цілей, забезпечення успішної діяльності індивідів у перспективі [9]. Учені підкреслюють, що інтеграція виступає метою і потребою кожного з урахуванням соціальності життя людини та її прагнення до інклюзії в соціум. Основу інтеграції складають міжособистісні інтеракції, а чинником і детермінуючою характеристикою соціального об'єднання стає спільна діяльність для досягнення певних довгострокових цілей, адже тільки за цих умов можна досягти стабільних результатів. В рамках такого включення та колаборації є можливим формування інтересів, інтерперсональних зв'язків, консенсусних практик, цінностей, які є чинниками громадянської активності суб'єктів. Таким чином, соціальна інтеграція являє собою процес системного включення індивіда у різноманітні соціальні групи і соціокультурні відносини через організацію спільної діяльності з метою задоволення комплексу потреб.

На нашу думку, застосування особистісного підходу спрямовується не лише на виявлення, розкриття і врахування особистісних рис, значимих для професійної діяльності. Також необхідна й трансформація самої особистості, яка відбувається через призму ієрархічних рівнів пізнання у моделі динамічного навчання (піраміда Ділтса – Епстайна), згідно якої через здібності індивіда його переконання і цінності виражаються і трансформуються у поведінці (рис. 1) [5].

Діяльнісний компонент професійної підготовки передбачає суб'єктну активність і самоактуалізацію студента в процесі різносторонньої пізнавальної та навчально-професійної діяльності, набуття знань і вмінь, необхідних для самоорганізації та фахової самореалізації. Діяльнісний підхід реалізує завдання набуття навчально-професійного досвіду та розроблення моделі соціальної інтеграції майбутнього фахівця. Саме у діяльності відбувається процес психічного відображення реальності, розвиток здібностей і задатків, і саме

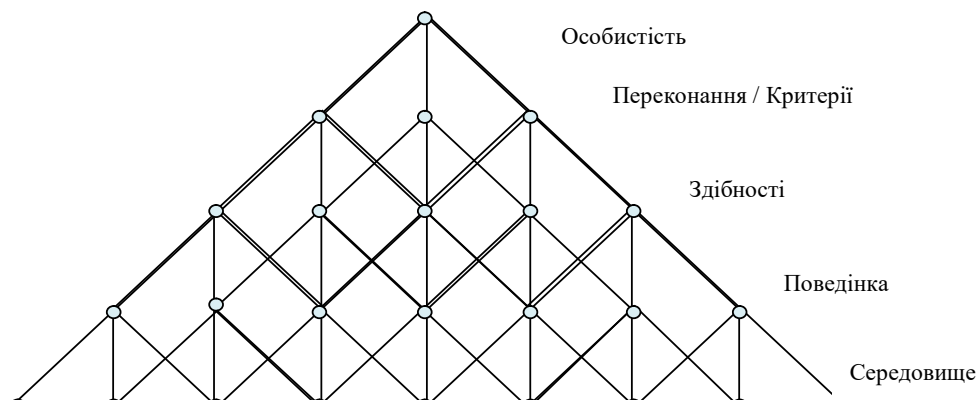

Рис. 1. Рівні впливу на процес навчання у моделі динамічного навчання Ділтса – Епстайна (за джерелом [5])

**ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ
ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ: ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ АСПЕКТ**

умови діяльності є засобом вираження й удосконалення особистості в цілому і здібностей зокрема (В. Шадриков) [11]. Автор обґрунтовує діяльність як мистецтво й умову життєвої задоволеності суб'єкта. Діяльність у своєму розгортанні набуває персоналізованого характеру і впливає на завершення природи людини.

Як зазначає дослідник, будь-яка професійна діяльність постає перед студентом у формі нормативно-схваленого способу діяльності. В процесі її освоєння нормативний спосіб розгортається і перетворюється в індивідуалізований (персоналізований) – так формується психологічна система діяльності, основою якої стають потреби людини, її інтереси, світогляд, переконання й установки, досвід, особливості певних психічних функцій, нейродинамічних якостей і властивостей особистості. Через їх реорганізацію й переструктурування з урахуванням цілей, умов і мотивів діяльності реалізується внутрішня сторона оволодіння професією. При цьому й самі індивідуальні якості в процесі діяльності не заливаються незмінними, а під впливом умов набувають рис оперативності й адаптивності. Важливо, що індивідуальні якості виступають у діяльності не ізольовано, а проявляються у своїй системі, яка будується із наявних психічних елементів шляхом їх динамічної мобілізації, узгоджується за вектором “мета – результат” та відповідає принципу функціональності. Учений наголошує також значення соціального чинника, норм і цінностей, які визначають динаміку розвитку здібностей діяти в умовах нормативної діяльності, що детерміновані культурою. На противагу – підкреслюється вагомість свободи дії, вибору видів і форм діяльності, які уможливають здібності творчості. Відповідно у навчальній діяльності ми маємо справу з двома типами здібностей студента – нормативними і творчими, “які трагічно протистоять між собою” (В. Шадриков). Перша група з них – здібності діяти у нормативному світі, вони спрямовуються на формування виконавської майстерності, що детермінована соціальною та економічною реальністю. Друга група – здібності виходити за рамки нормативного поля, самовиражати якості суб'єкта у виборі видів і форм діяльності, в реалізації персоналізованих моделей конструкціонізму й економічної творчості.

Таки чином, можемо стверджувати, що реалізація особистісно-діяльнісного підходу в процесі навчання студентів підприємству має суттєву специфіку – їх професійна підготовка включає формування моделей економічної поведінки у ситуаціях невизначеності,

двозначності, ризику, особистої відповідальності тощо – тобто, в умовах, коли правильних (нормативно-встановлених) сценаріїв реагування й поведінки не існує, а діють лише усталені етичні принципи.

Підприємницькі компетентності реалізуються через інтеграцію з професійною креативністю, яка передбачає здатність до творчої самореалізації й самовираження, стратегічне мислення, конструктивність сприйняття соціально-економічних феноменів, інноваційність, ініціативність, прогнозування результатів діяльності, здатність до проектної творчої діяльності в колективі й індивідуально тощо.

Як підкреслює відомий фахівець психології творчості А. Губенко, існують різні погляди на зміст підприємницької креативності [4], зв'язок креативних здібностей з інтелектуальними, здатністю адаптувати поведінку до мінливих умов середовища, спроможністю до продуктивного мислення, проявами дивергентного мислення тощо. Учений розглядає креативність як сукупність творчих здібностей, які визначають можливість породжувати незвичайні ідеї, відмінні від традиційних стереотипів мислення, які дозволяють оптимально вирішувати проблемні ситуації. Підприємець знаходиться в неперервному творчому пошуку, адже він повинен реалізувати потреби економічної діяльності, створювати нові форми організації бізнесу, реалізувати нові підприємницькі ідеї для підвищення власної ефективності, пов'язувати між собою різні фактори середовища в нові причинно-наслідкові системи для втілення підприємницьких проектів. Підприємець зазвичай володіє творчим інтелектом і високими вольовими якостями, він створює принципово нову реальність, нові можливості, і на цій основі переструктурує дійсність.

Для розвитку креативності у навчанні впроваджують багато різноманітних заходів у тому числі вправи, завдання і тренінги з розвитку творчого мислення та інтелекту тощо. З огляду на дидактичні можливості розвитку професійної творчої ініціативи і самовираження, на нашу думку, доцільно використовувати у професійній підготовці майбутніх економістів інтегровані комплексні проекти, які для своєї реалізації потребують діяльнісної продуктивної активності. Проект – це результат колективних творчих зусиль групи студентів, а його результат залежить від вкладеної в проект частки креативності кожного (Н. Бреднева, Г. Ковальчук). Креативність у проектній діяльності здійснюється через спрямування завдань на оригінальність і

неповторність у створенні продукту; надання кожному учаснику можливостей проявити свої творчі здібності в умовах індивідуального завдання, колективної праці та підтримки викладача [3; 7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Оскільки підприємницька компетентність має виражений індивідуалізований (персоналізований) характер, формування цієї професійної характеристики у студентів у процесі навчання повинно бути реалізовано із застосуванням особистісно-діяльнісного підходу засобами інтегрованих проєктів, тренінгів, самостійної роботи студентів, індивідуально-консультативної роботи, інтерактивного навчання та цифрових мультимедіа-технологій. Подальшими перспективними дослідженнями, на нашу думку, є розроблення методичних систем для застосування міждисциплінарних інтегрованих проєктів для формування підприємницької компетентності та навчання підприємництву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безбородих С. М. Особистісно-діяльнісний підхід у розвитку конкурентоспроможного педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Педагогіка, соціальна робота"*. 2013. Вип. 28. С. 19 – 21.
2. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. Ростов н/Д, 2000. 352 с.
3. Бреднева Н. А. Профессионально-творческое развитие будущего специалиста в условиях интегрированной проектной деятельности. *Международный научный журнал "символ науки"*. 2016. № 3. С. 33 – 36.
4. Губенко А. В. Психологические проблемы творческой деятельности. (Интегративный подход): моногр. Киев, 2018. 537 с.
5. Дилтс Р. Б., Эпстайн Т. А. Динамическое обучение / Перев. с англ. А.А.Рунихина. Воронеж, 2001. 416 с.
6. Зимняя И. А. Личностно-деятельностный подход как основа организации образовательного процесса. *Воспитать человека*. 2003. № 3. С. 150–155.
7. Ковальчук Г. О. Технології навчання економічних дисциплін у системі неперервної освіти : монографія. Київ, 2014. 511 с.
8. Светенко Т. В., Алексеева Е. С. Предприимчивость как интегральная черта личности человека. *Alma mater. Вестник высшей школы*. 2014. № 3. С. 83–87.
9. Селиванова Ю. В., Зайцев Д. В. Социальная интеграция личности: социологический подход к

анализу понятия. *Известия Саратовского университета. Серия "Социология. Политология"*. 2014. Т. 14, вып. 2. С. 41–44.

10. Стрельников М. Структура підприємницької компетентності магістрів спеціальності "Бізнес-адміністрування". *Наукові записки КДПУ. (Сер.: Педагогічні науки)*. 2015. Вип. 141. Ч. 2. С. 148–151.

11. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учебное пособие, 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1996. 320 с.

12. Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01).

REFERENCES

1. Bezborodykh, S. M. (2013). Osobystisno-diiialnisnyi pidkhd u rozvytku konkurentospromozhnoho pedahoha [Personality-activity approach in the development of competitive teacher]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "Pedagogy, Social Work"*. Vol. 28. pp. 19 – 21. [in Ukrainian].
2. Bondarevskaja, E. V. (2000). *Teoriya i praktika lichnostno-orientirovannogo obrazovaniya* [The theory and practice of personality-oriented education]. Rostov n/D, 352 p. [in Russian].
3. Bredneva, N. (2016). Professionalno-tvorcheskoe razvitie budushchogo spetsialista v usloviyakh integrirovannoy proektnoy deyatel'nosti [Professional and creative development of a future specialist in the conditions of integrated project activity]. *International scientific journal "symbol of science"*. No. 3. [in Russian].
4. Gubenko, A. V. (2018). *Psyhholohycheskye problemy tvorcheskoi deyatel'nosti. (Integrativnyy podhod): monogr.* [Psychological problems of creative activity. (Integrative approach): monograph. Kyiv, 537 p. [in Russian].
5. Dilts, R. B. & Epstein, T. A. (2001). *Dinamicheskoe obuchenie* [Dynamic Learning]. Translation from English A. A. Runihina. Voronezh, 416 p. [in Russian].
6. Zimnjaja, I. A. (2003). Lichnostno-deyatelnostnyy podkhd kak osnova organizatsii obrazovatel'nogo protsessa [The personal-activity approach as the basis for the organization of the educational process]. *To educate a person*. No. 3. pp. 150–155. [in Russian].
7. Kovalchuk, H. O. (2014). *Tekhnolohiyi navchannya ekonomichnykh dystsyplin v systemi neperervnoyi osvity* : monohr. [Technologies of teaching economic subjects in the system of continuous education: monograph]. Kyiv, 511 p. [in Ukrainian].
8. Svetenko, T. V. & Alekseeva, E. S. (2014).

Predpriimchivost kak integralnaya cherta lichnosti cheloveka [Entrepreneurship as an integral trait of personality]. *Alma mater. Bulletin of higher education*. No. 3. [in Russian].

9. Selivanova, Ju. V. & Zajcev, D. V. (2014). Socialnaja integracija lichnosti: sociologicheskij podhod k analizu ponjatija [Social integration of personality: a sociological approach to the analysis of the concept]. *Proceedings of Saratov University. Series "Sociology. Political science"*. Vol. 14, vol. 2. pp. 41–44. [in Russian].

10. Strelnikov, M. (2015). Struktura pidpriemnytskoi

kompetentnosti mahistriv spetsialnosti "Biznes-administruvannia" [Structure of Entrepreneurial Competence of Masters of the Specialty "Business Administration"]. *KSPU Scientific Notes. (Series.: Pedagogical Sciences)*. Vol. 141. Vol. 2. pp. 148–151. [in Ukrainian].

11. Shadrikov, V. D. (1996). *Psihologija dejatelnosti i sposobnosti cheloveka: uchebnoe posobie* [Psychology of human activity and ability: a training manual]. Moscow, 320 p. [in Russian].

12. Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). [in English].

Стаття надійшла до редакції 19.06.2019

УДК: 378.147.032

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179477>

Дмитро Кузьменко, аспірант кафедри соціальної роботи
Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка

САМОРЕГУЛЯЦІЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз саморегуляції в процесі підготовки бакалаврів майбутніх юристів. Показано, що теоретичні узагальнення з цієї проблеми спонукають ретельніше вводити в національну систему професійної підготовки майбутніх юристів саморегуляцію в освітній процес. З'ясування особливостей цієї проблеми дає підґрунтя для зіставлення та виявлення аспектів саморегуляції (особистісної та професійної). Зазначено, що саморегуляція як педагогічна проблема є необхідною для професійного розвитку майбутніх юристів.

Ключові слова: саморегуляція; студенти; саморегуляція у освітньому процесі; майбутні юристи; заклади вищої освіти.

Літ. 15.

Dmytro Kuzmenko, Postgraduate Student of the Social Work Department
Taras Shevchenko National University "Chernihiv Collehium"

SELF-REGULATION OF FUTURE LAWYERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article analyzes the self-regulation in the process of preparation of bachelors of future lawyers. It is shown that theoretical generalizations on this problem lead to a more thorough introduction of self-regulation in the educational process into the national system of professional training of future lawyers. Finding out the peculiarities of this problem provides a basis for comparing and identifying aspects of self-regulation (personal and professional). It is noted that self-regulation as a pedagogical problem is necessary for the professional development of future lawyers.

The task of institutions of higher education is to expand the property of self-regulation into the intellectual sphere, that is, to develop skills of self-regulation of cognitive activity at the conditional and reflex level of students.

Educational activities for undergraduate students should be a continuation of the natural processes of self-regulation. An external influence for future lawyers is an educational task that has a difficulty. Future lawyers must have the knowledge, skills and abilities of the future; have a high level of motivation, and the need to formulate readiness for self-regulation both personal and professional. We have determined that self-regulation is a person's ability to manage his state of health, emotions, mental state of his organism, actions, behavior and professional activity. The specificity of the structure of the educational activities of future lawyers evolves into deliberately regulated educational activity, based on more complex logical operations. The development of educational material, aimed at finding a generalized equivalent, and assimilation constitute the content of logical memorization, and ways of finding this equivalent – techniques of logical memorization. It is revealed that undergraduate students are not necessarily to be aware of all laws and legislative acts of Ukraine and international law, but clearly know where to find the right material quickly.